

Archeologienota

Vilvoorde – Frans Geldersstraat

Natasja Reyns en Ruth Ferket

Bornem
2021

Colofon

Rapporten van het archeologisch onderzoeksbureau All-Archeo bvba

Erkend archeoloog: All-Archeo bvba, OE/ERK/Archeoloog/2015/00018

Auteurs: Natasja Reyns en Ruth Ferket

All-Archeo bvba
Woestijnstraat 45
2880 BORNEM

Wettelijk depot nummer
D/2021/12.807/145

© All-Archeo bvba

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en /of openbaar gemaakt worden door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke wijze dan ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de opdrachtgever.

All-Archeo bvba aanvaardt geen aansprakelijkheid voor eventuele schade voortvloeiend uit de toepassing van de adviezen of het gebruik van de resultaten van dit onderzoek.

Inhoudsopgave

1	Inleiding	4
2	Verslag resultaten bureauonderzoek	5
2.1	Administratieve gegevens	5
2.2	Archeologische voorkennis	6
2.3	Onderzoeksopdracht	7
2.3.1	Vraagstelling en randvoorwaarden	7
2.3.2	Beschrijving geplande werken	7
2.3.3	Werkwijze	14
2.4	Assessmentrapport	14
2.4.1	Landschappelijke ligging van het onderzochte gebied	14
2.4.2	Historische beschrijving van het onderzochte gebied	20
2.4.3	Het onderzochte gebied in zijn archeologisch kader	25
2.4.4	Interpretatie van het onderzochte gebied en synthese	28
2.4.5	Afweging noodzaak verder vooronderzoek	29
3	Samenvatting	30
4	Bibliografie	31
4.1	Publicaties	31
4.2	Websites	31
5	Bijlagen	32
5.1	Archeologische periodes	32

1 Inleiding

De archeologienota werd opgemaakt naar aanleiding van de aanvraag van een omgevingsvergunning waarbij de totale oppervlakte van de ingreep in de bodem 100 m² of meer beslaat, de totale oppervlakte van de kadastrale percelen waarop de vergunning betrekking heeft 300 m² of meer bedraagt en waarbij de betrokken percelen binnen een archeologische zone liggen, opgenomen in de vastgestelde inventaris van archeologische zones,¹ zoals bepaald in artikel 5.4.1 van het Onroerenderfgoeddecreet van 12 juli 2013. Het gaat om de archeologische zone Historische stadskern van Vilvoorde. Het onderzoeksgebied valt niet binnen een beschermde archeologische site, noch binnen een gebied waar geen archeologisch erfgoed te verwachten valt.²

Alle coördinaten die weergegeven worden, zijn uitgedrukt in Lambert 72, tenzij anders vermeld.

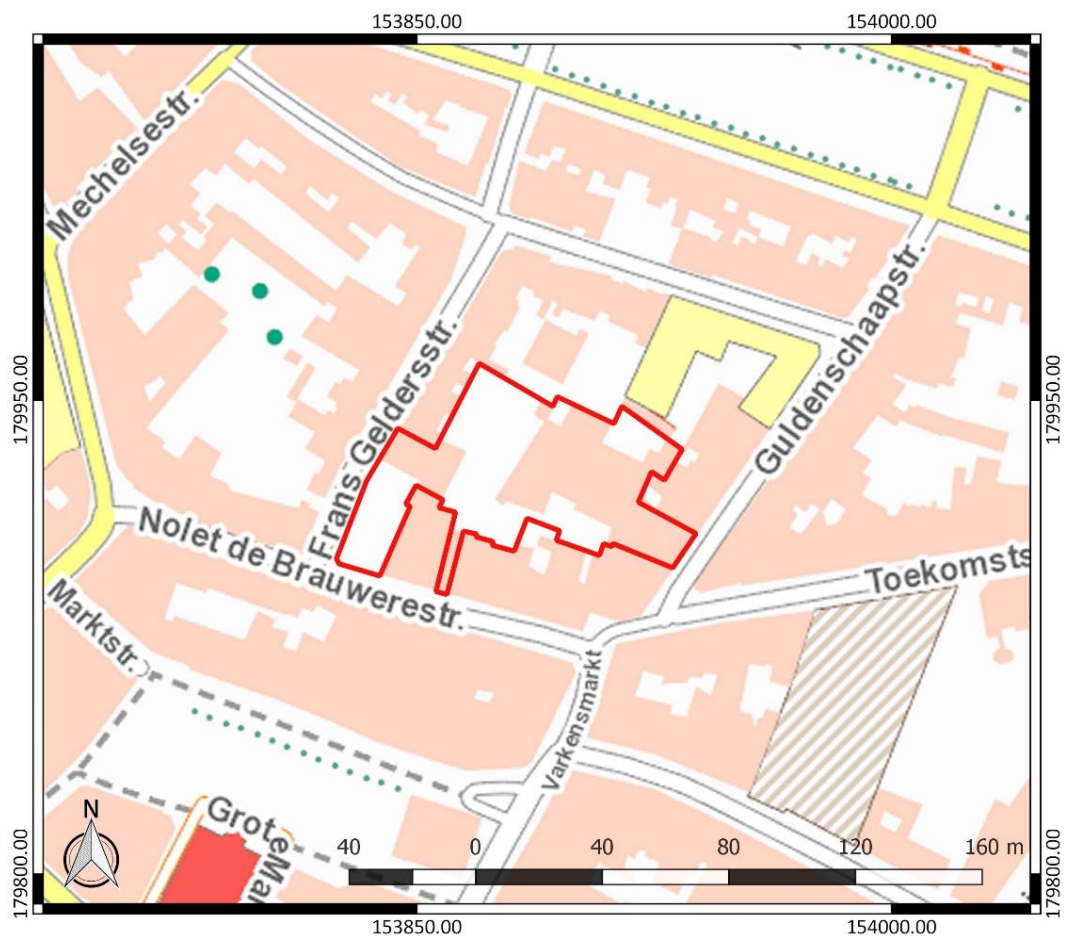
De uitvoering van vooronderzoek zonder ingreep in de bodem gaat steeds de uitvoering van vooronderzoek met ingreep in de bodem vooraf. Het doel van een archeologisch vooronderzoek wordt immers met een minimum aan destructie van het archeologisch erfgoed bereikt.

¹ <https://geo.onroenderfgoed.be>

² <https://geo.onroenderfgoed.be>

Oppervlakte onderzoeksgebied: ca. 3965 m²

Topografische kaart:

Figuur 2: Topografische kaart met aanduiding van het onderzoeksgebied (<https://www.dov.vlaanderen.be>)

Begin- en einddatum uitvoering onderzoek: 20/05/2021 – 15/09/2021

Relevante termen uit de thesauri bij de Inventaris Onroerend Erfgoed: bureauonderzoek, middeleeuwen, nieuwe tijd, nieuwste tijd, historische stadskern

Verstoorde zones: Er zijn geen gekende verstoorde zones

2.2 Archeologische voorkennis

In het verleden werd voor het terrein reeds een archeologienota opgesteld (ID 5788, zie hoofdstuk 2.4.3), die bestaat uit een bureauonderzoek (projectcode 2017J131). Het bureauonderzoek kwam tot het besluit dat het terrein archeologisch potentieel kent en dat verder vooronderzoek aangewezen was.³ Omdat de geplande werken gewijzigd zijn, diende een aangepaste archeologienota opgesteld te worden.

³ Reyns/Ferket 2017, 40

2.3 Onderzoeksopdracht

2.3.1 Vraagstelling en randvoorwaarden

Naar aanleiding van de geplande werken ter hoogte van het onderzoeksterrein werd een archeologisch bureauonderzoek uitgevoerd. Hierbij staat de vraag centraal wat de impact zal zijn van de geplande werken op het archeologisch bodemarchief. Op basis daarvan wordt een afweging gemaakt of verder archeologisch onderzoek met ingreep in de bodem nodig is.

Volgende onderzoeksvragen worden behandeld:

- Welke aanwijzingen bevatten de bestaande bronnen over het archeologisch potentieel van het terrein?
- Wat is de landschapshistoriek en de gebruiksevolutie van het terrein?
- Wat is de impact van de geplande werken?

Randvoorwaarden: er zijn geen randvoorwaarden van toepassing.

2.3.2 Beschrijving geplande werken

Op het terrein zal een zorgcampus ontwikkeld worden, met appartementen voor levensbestendig wonen. Deze ontwikkeling valt uiteen in drie gebouwen of blokken (Figuur 3). Het oude cinemacomplex in het binnengebied wordt vervangen door een nieuwbouw. De bestaande bestrating wordt afgebroken en vervangen.

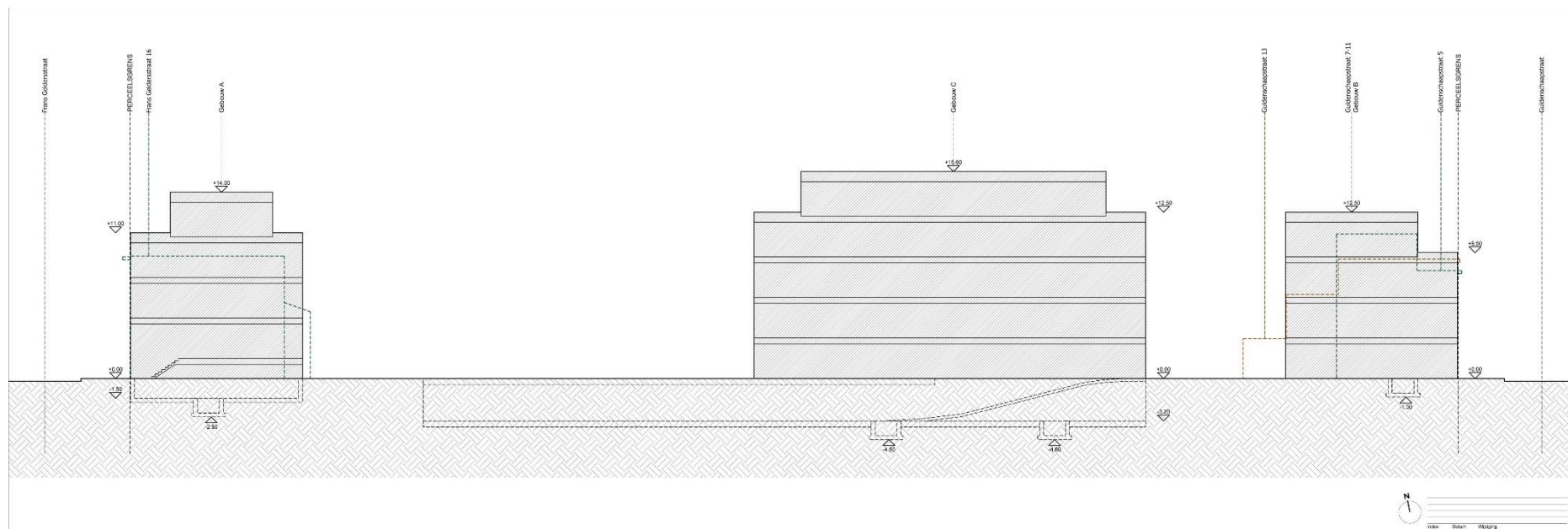
Het westelijke gebouw wordt niet onderkelderd, op een beperkte zone na. Hier loopt de verstoringsdiepte op tot 2 m diepte. Centraal op het terrein komt een kelder die uitgegraven wordt tot ca. 3,20 m. In het oosten van het onderzoeksgebied komt ook nog een nieuw gebouw. Dit gebouw wordt niet onderkelderd (Figuur 4, Figuur 5, Figuur 6, Figuur 7 en Figuur 8). Plaatselijk komen er ter hoogte van de gebouwen liftputten met een verstoringsdiepte tussen ca. 1,30 en 4,60 m. Het niet bebouwde deel van het onderzoeksgebied zal ingenomen worden door verhardingen, parkeerplaatsen, een fietsenberging, wadi's en groenzones. De omgevingsaanleg kent vermoedelijke en verstoringsdiepte van ca. 50 tot 80 cm. De ingrepen in de bodem zullen ter hoogte van de verbinding in het zuiden met de Nolet de Brauwerestraat en de ten oosten aansluitende tuinzone beperkt blijven tot ca. 30-50 cm diepte. De funderingsdiepte van de nieuwe gebouwen ligt – op de onderkelderde zones na – nog niet vast. De precieze funderingsdiepte en -techniek is afhankelijk van de resultaten van het sonderingsonderzoek dat nog moet plaatsvinden.

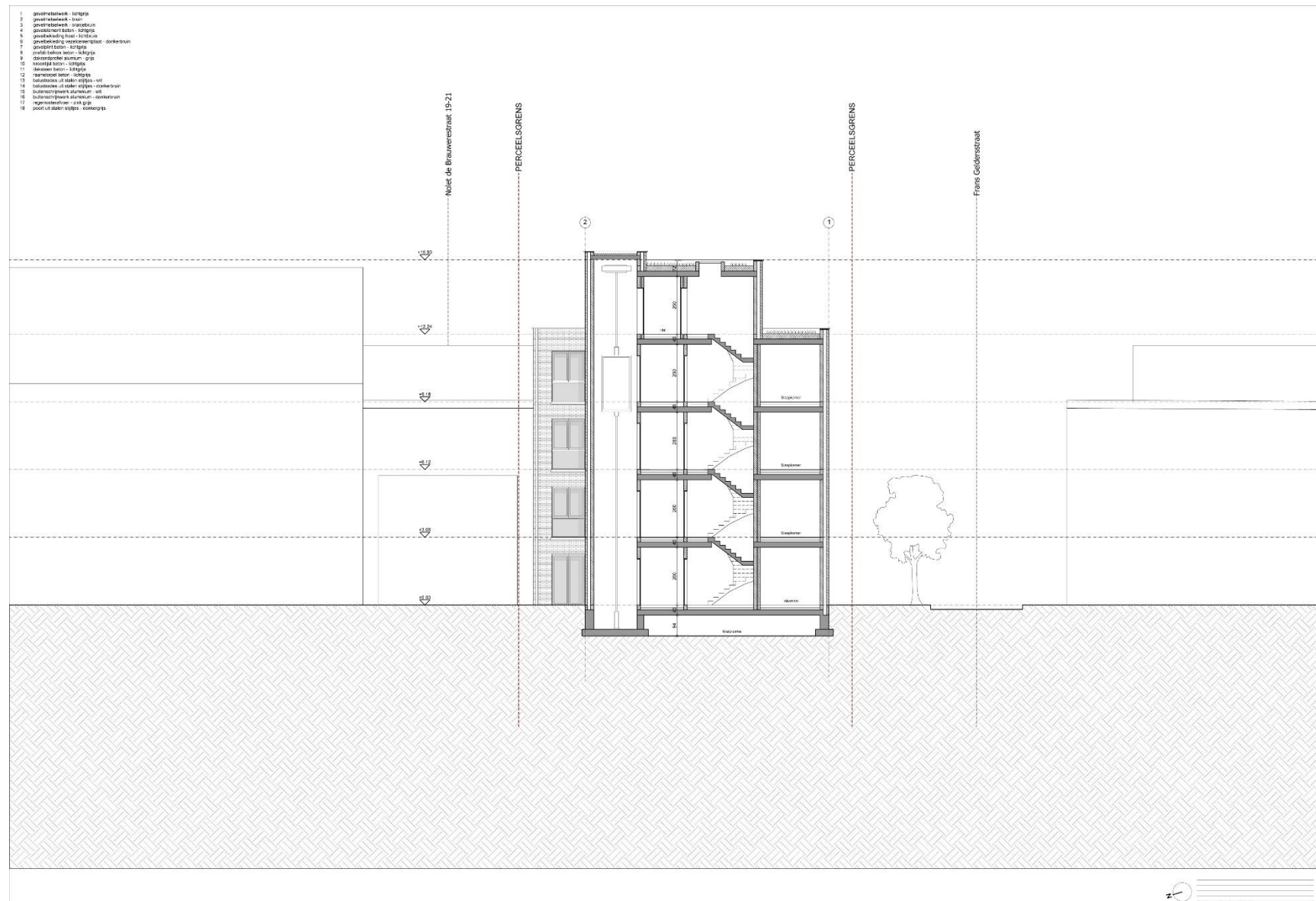
Figuur 3: Ontwerpplan gelijkvloers met links gebouw A, rechts gebouw B en centraal gebouw C

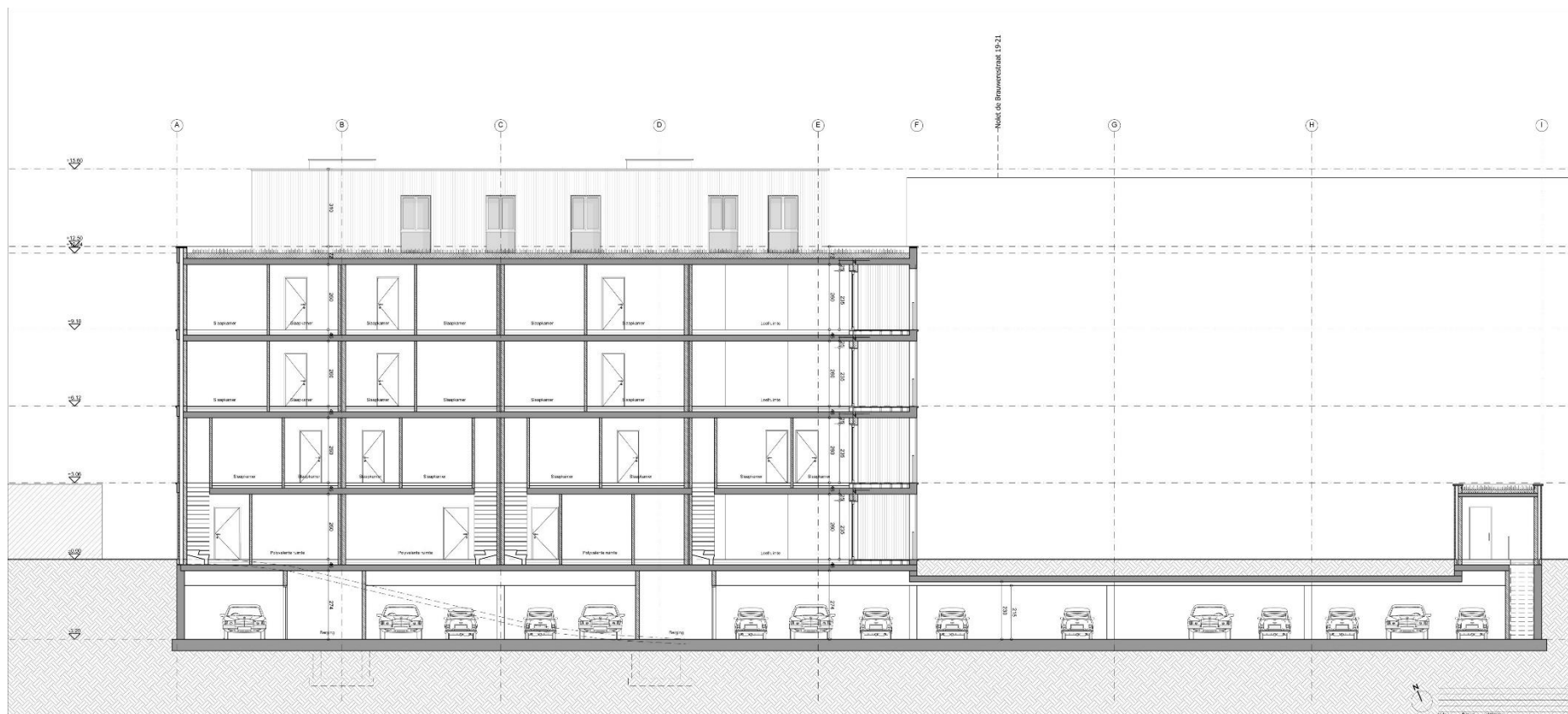
Figuur 4: Ontwerpplan kelders en funderingen

Figuur 5: Terreinprofiel ontworpen toestand

Figuur 7: Snede gebouw B

Figuur 8: Snede gebouw C

2.3.3 Werkwijze

Het bureauonderzoek heeft betrekking op een zone die gekenmerkt wordt door een hoge densiteit aan bebouwing in het verleden. Daarom wordt bijzondere aandacht besteed aan de historische gegevens die we ter beschikking hebben over het gebied.

Voor het bureauonderzoek zijn de aardkundige gegevens online opgezocht via www.dov.vlaanderen en www.geopunt.be. De geomorfologische kaart en de bodemerosiekaart zijn niet beschikbaar voor het onderzoeksgebied. Het historisch kaartmateriaal is georeferereerd geraadpleegd op www.geopunt.be.

Het belangrijkste beschikbare historisch kaartmateriaal werd geraadpleegd om de gebruiksgeschiedenis van het onderzoeksgebied van de laatste eeuwen zo goed mogelijk te kennen. Met het stadsplan van Jacob van Deventer (1550-1565), de Villaretkaart (1746-1748), de Kabinetskaart van de Oostenrijkse Nederlanden (1771-1778), het primitief kadaster uit 1830-1834, en de Atlas cadastral parcellaire de la Belgique van Popp (1842-1879) worden vijf momentopnames bekeken, voorafgaand aan de stafkaarten. De informatie afkomstig uit historisch kaartmateriaal kan een impact hebben op de inschatting van de kwaliteit van het eventueel aanwezige oudere bodemarchief. Beschikbare stafkaarten en luchtfoto's van het onderzoeksterrein werden geraadpleegd op www.geopunt.be en op www.cartesius.be. Ze worden enkel weergegeven in voorliggende studie wanneer ze een relevante bijdrage kunnen leveren aan de onderzoeksvragen met betrekking tot de landschapshistoriek, de gebruiksgeschiedenis van het terrein of de evolutie van de historische bebouwing.

In het kader van de vraagstelling rond het archeologisch potentieel van het terrein werden de Centrale Archeologische Inventaris en de landschapsatlas geraadpleegd. De Centrale Archeologische Inventaris is een inventaris van tot nog toe gekende archeologische vindplaatsen. Vanwege het specifieke karakter van het archeologisch erfgoed dat voor ons verborgen zit in de ondergrond, is het onmogelijk om op basis van de Centrale Archeologische Inventaris met zekerheid uitspraken te doen over de aan- of afwezigheid van archeologische sporen.

2.4 Assessmentrapport

2.4.1 Landschappelijke ligging van het onderzochte gebied

Het onderzoeksgebied is gelegen in het centrum van Vilvoorde tussen de Hellingstraat in het noorden, de Guldenschaapstraat in het oosten, de Varkensmarkt in het zuidoosten, de Nolet de Brauwerestraat in het zuiden en de Frans Geldersstraat in het westen (Figuur 9). Volgens het gewestplan is het terrein gelegen in woongebieden. Hydrografisch behoort het tot het Dijlebekken. Ten noordwesten stroomt de Zenne. Iets verder ten westen vinden we het Kanaal Brussel-Rupel en de Tangebeek. Ten zuidoosten stroomt de Trawoolbeek (Figuur 11).

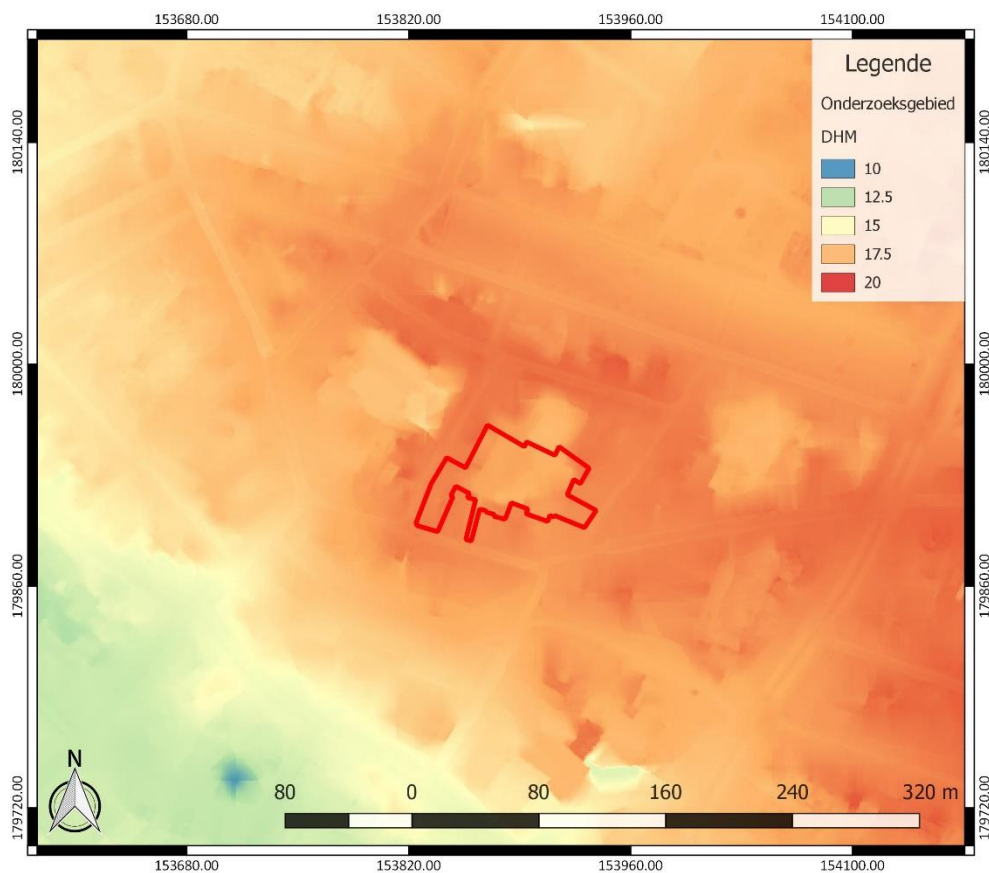
Geomorfologisch is Vilvoorde gelegen aan het einde van de Zennevallei, tussen twee heuvelruggen en het begin van een vlak landschap.⁴ De valleigronden van de Zenne liggen op een gemiddelde hoogte van 6 m TAW. In de streek evolueert de topografie van een vlak reliëf in het noorden naar een sterk golvend tot heuvelachtig landschap in het zuiden, waar ten westen van de Zenne hoogtes tot 75 m bereikt worden.⁵ Het onderzoeksgebied bevindt zich in een iets hoger gelegen deel van de Zennevallei (Figuur 10). Het terrein kent een hoogte van 17,25 tot 18,31 m TAW (Figuur 12). Het zuidwesten en het noordoosten van het onderzoeksgebied kennen duidelijk een hogere ligging dan het centrale deel van het terrein.

⁴ Agentschap Onroerend Erfgoed 2017: Vilvoorde [online], <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/121868> (geraadpleegd op 14 november 2017)

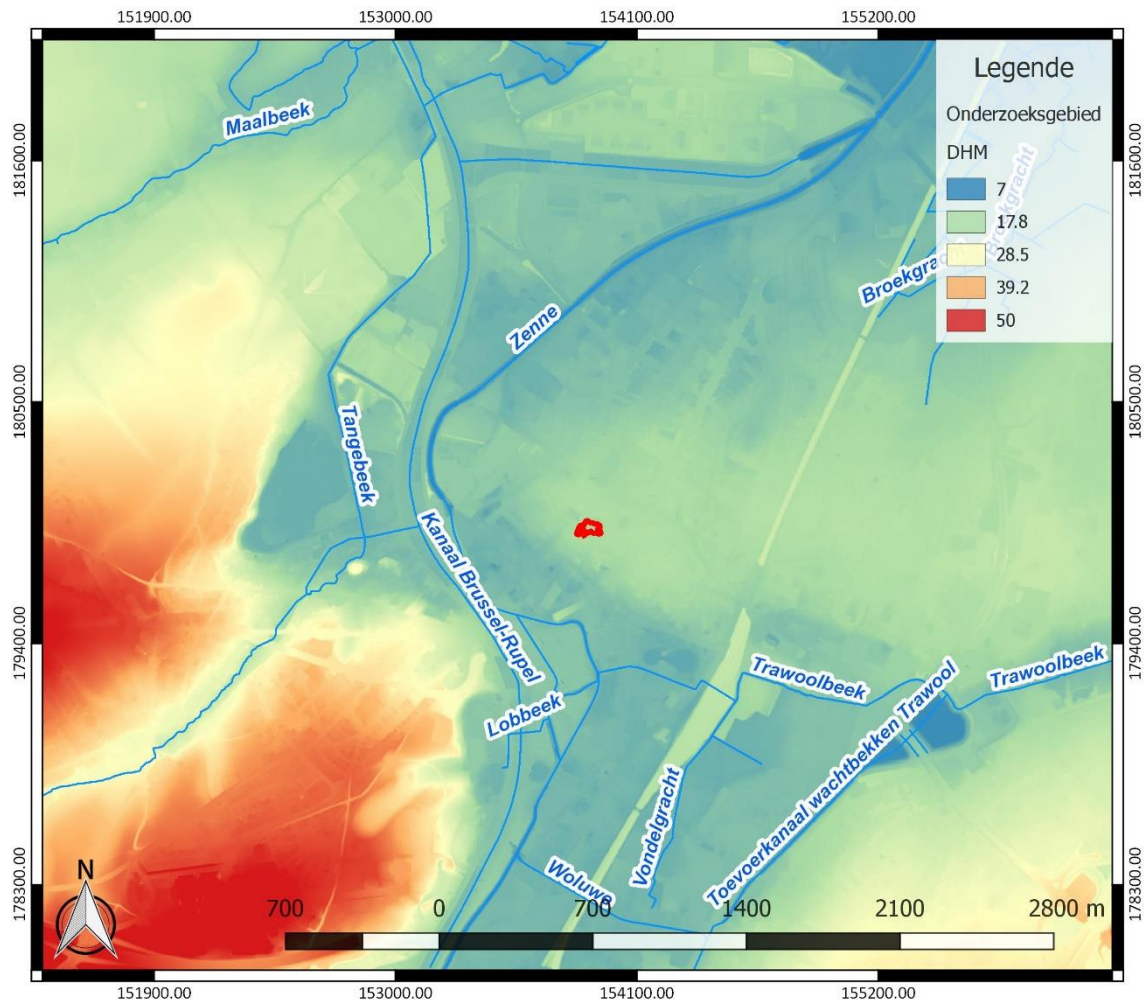
⁵ Bogemans 1996, 3-4

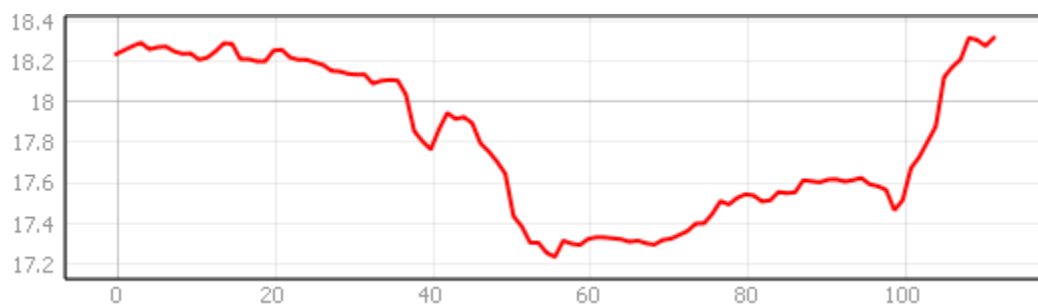
Figuur 9: Luchtfoto van 2020 met aanduiding van het onderzoeksgebied (<https://www.geopunt.be/kaart>)

Figuur 10: Digitaal Hoogtemodel Vlaanderen II, DTM 1 m en Hillshade DHM Vlaanderen I, 5 m, met aanduiding van het onderzoeksgebied

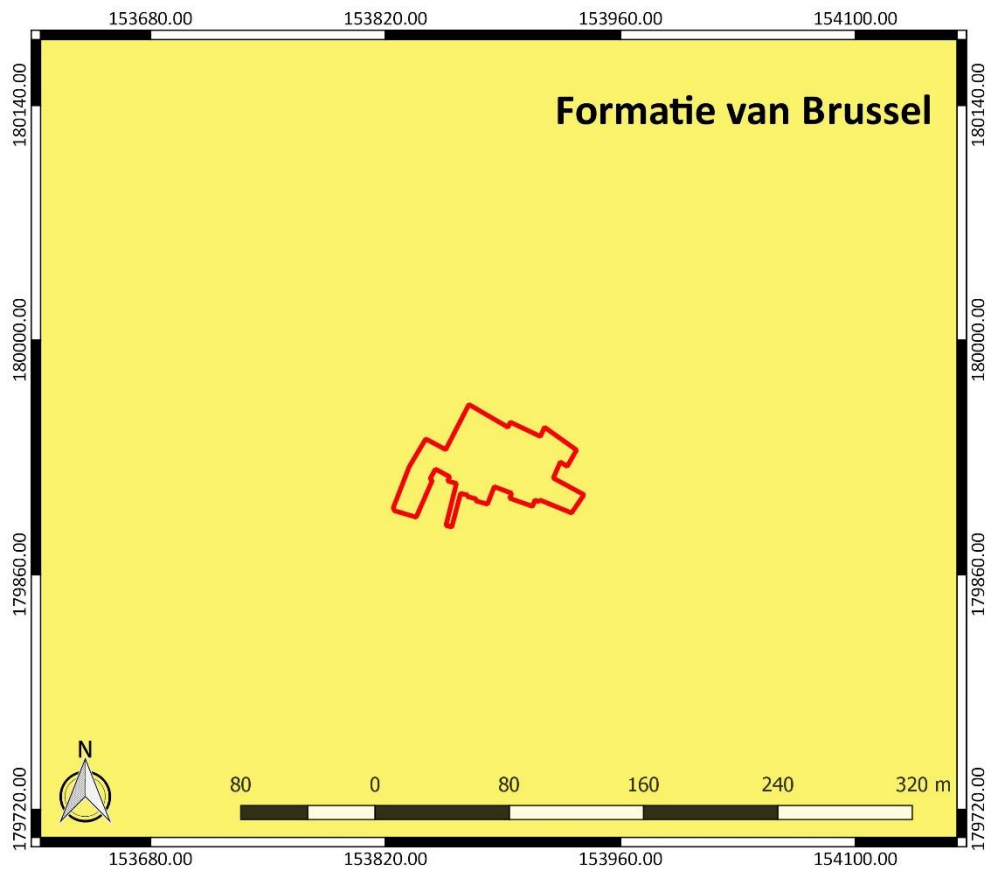
Figuur 11: Hydrografische kaart met aanduiding van het onderzoeksgebied, Digitaal Hoogtemodel Vlaanderen II, DTM 1 m en Hillshade DHM Vlaanderen I, 5 m (<https://www.geopunt.be/kaart>)

Figuur 12: Hoogteverloop van zuidwest naar noordoost over het onderzoeksgebied (www.geopunt.be/kaart)

De tertiaire ondergrond (Figuur 13) bestaat uit de Formatie van Brussel. Deze bestaat uit bleekgrijs fijn zand, dat kalkhoudend en soms fossielhoudend is en kiezel- en kalkzandsteenbanken bevat.⁶

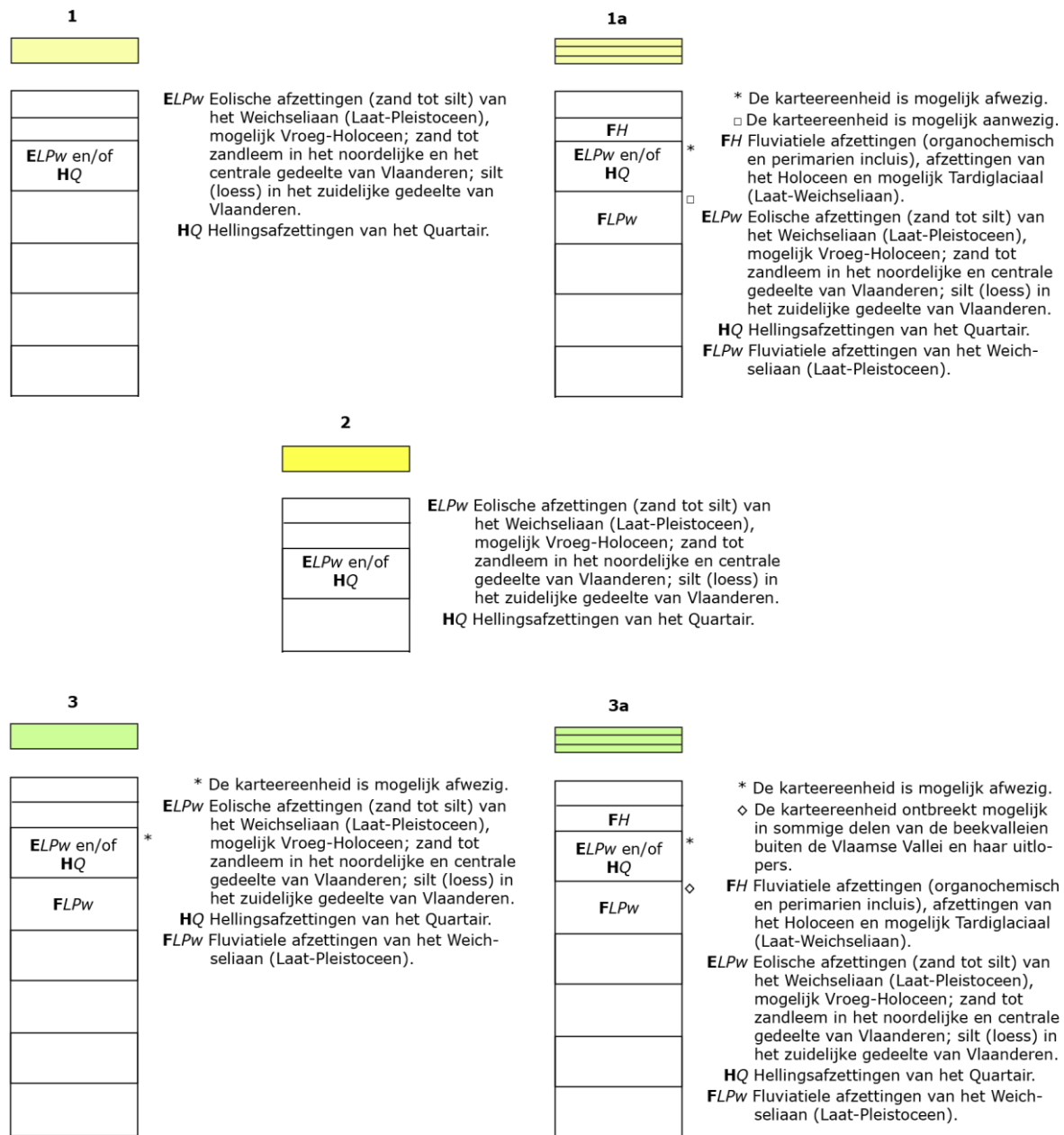
⁶ www.geopunt.be/kaart

Figuur 13: Tertiaire geologische ondergrond met aanduiding van het onderzoeksgebied (www.geopunt.be)

Figuur 14: Quartairgeologische kaart met aanduiding van het onderzoeksgebied (www.geopunt.be)

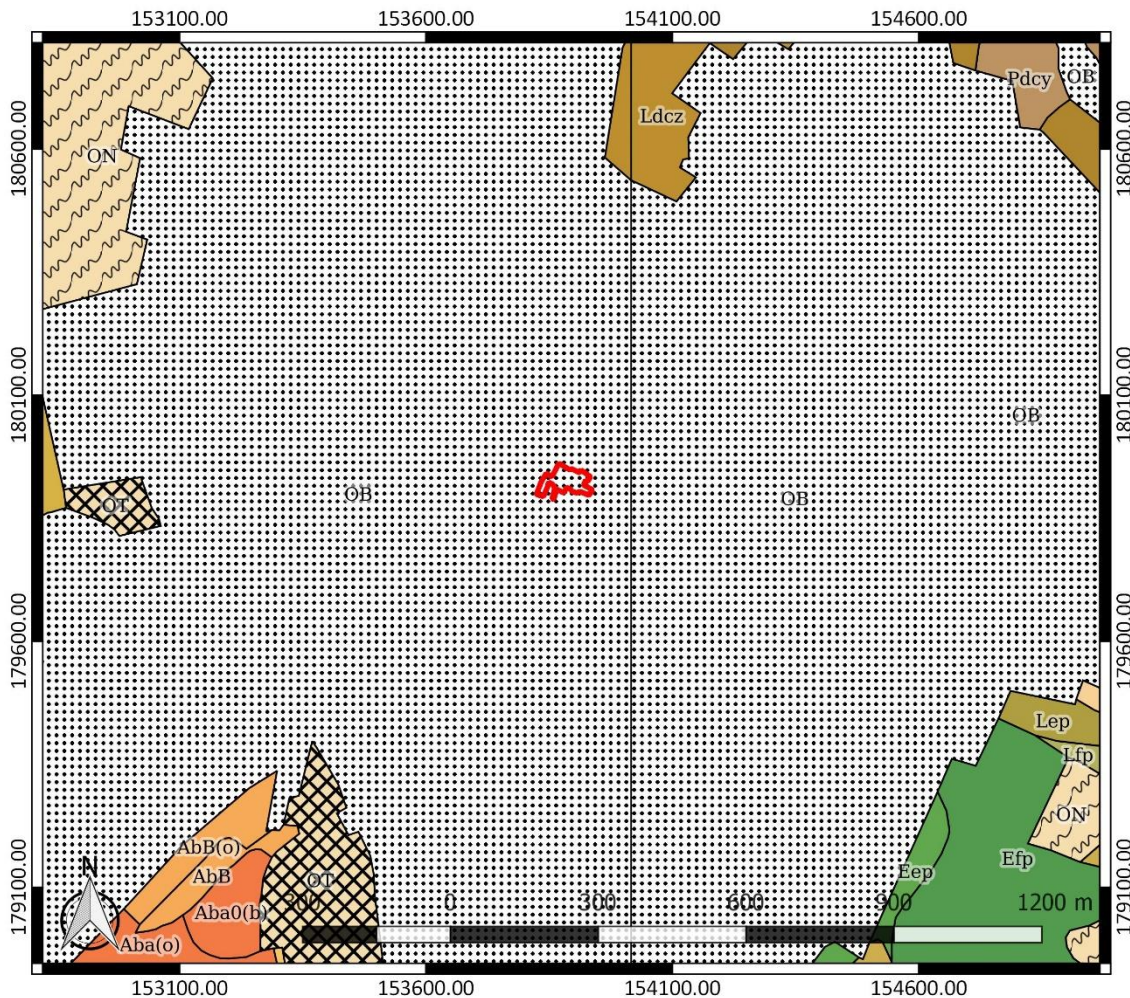
Figuur 15: Legende bij de quartairgeologische kaart (www.geopunt.be)

De quartairgeologische kaart geeft aan dat in het onderzoeksgebied eolische afzettingen van het Weichseliaan (Laat-Pleistoceen) en mogelijk Vroeg-Holoceen voorkomen, en/of hellingafzettingen van het Quartair. Er bevinden zich hier tevens oudere fluviale afzettingen van het Weichseliaan (Laat-Pleistoceen) en jongere fluviale afzettingen van het Holoceen en mogelijk Tardiglaciaal (Laat-Weichseliaan).⁷

De bodemkaart toont dat het onderzoeksgebied ligt in een bebouwde zone (OB). Ten noorden en ten noordoosten wordt een matig natte zandleembodem (Ldcz), een matig natte lichtzandleembodem (Pdcy) en een natte (Lhcy, ten zuidoosten van Pdcy) zandleembodem met sterk gevlekte, verbrokkelde textuur B horizont aangegeven. Ten zuidoosten geeft de bodemkaart een natte (Lep) en een zeer natte (Lfp) zandleembodem zonder profiel aan, naast een sterk (Eep) en een zeer sterk

⁷ www.geopunt.be/kaart

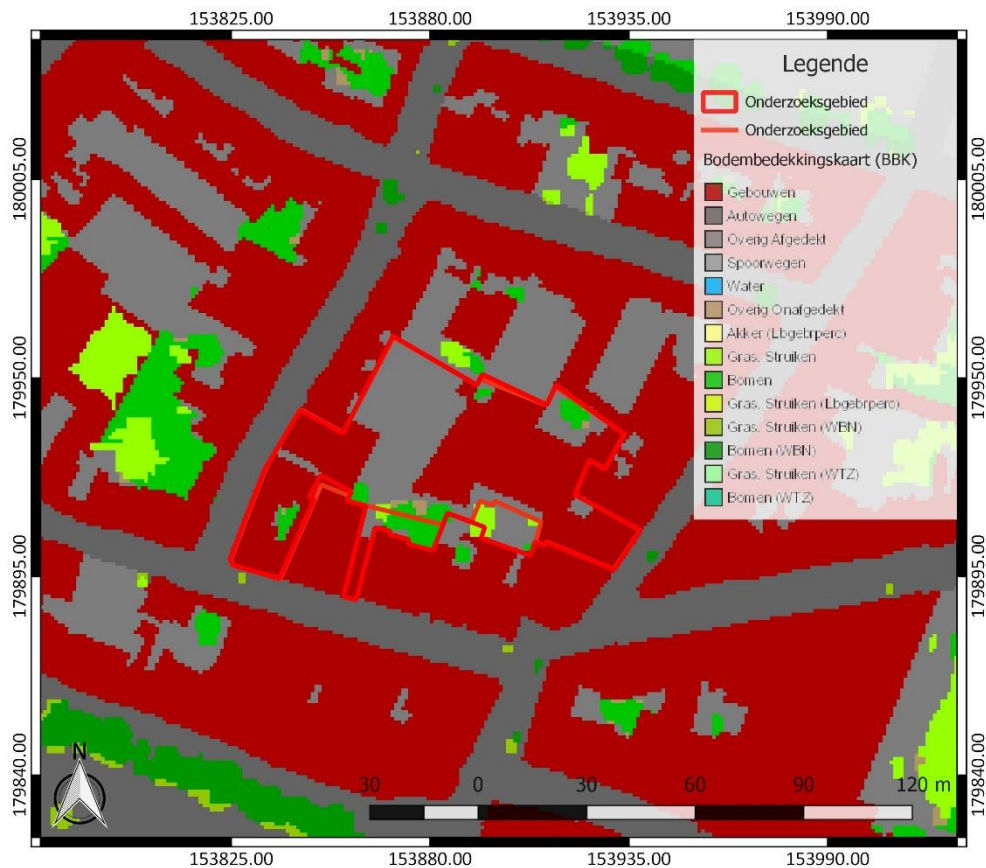
(Efp) gleyige kleibodem zonder profiel. Ten zuidwesten en ten westen zijn er sterk vergraven gronden (OT) gesitueerd en ook droge leembodems met textuur B horizont of met weinig duidelijke kleur B horizont (Aba(o)) en met textuur B of structuur B horizont (AbB, AbB(o) en Aba0(b)). Bodemtypes AbB(o) en Aba0(b) hebben een sterke antropogene invloed en bodemtype Aba0(b) is ook sterk vergraven. Ten zuidoosten en ten noordwesten worden er opgehoogde gronden (ON) aangegeven.⁸

Figuur 16: Bodemkaart met aanduiding van het onderzoeksgebied (www.geopunt.be)

In het onderzoeksgebied zijn op de bodemgebruikskaart gebouwen en verhardingen te bemerken. Verder zijn er op de kaart enkele bomen weergegeven. Dit beeld komt overeen met het beeld dat we zien op een recente luchtfoto (Figuur 9). De potentiële bodemerosiekaart is niet beschikbaar voor het onderzoeksgebied.

⁸ Louis 1961, 40; www.geopunt.be/kaart

Figuur 17: Bodemgebruikskartaal met aanduiding van het onderzoeksgebied (www.geopunt.be)

2.4.2 Historische beschrijving van het onderzochte gebied

Vilvoorde werd voor het eerst vermeld in het jaar 779. De naam zou verwijzen naar de naam van een beek/rivier en een doorwaadbare plaats. In het oudste gekende document wordt vermeld dat Vilvoorde als koninklijk Karolingisch fiscusdomein of belastingsgebied door grootgrondbezitter en hofmeier Pepijn van Herstal (635-714) geschonken werd aan de abdij van Chèvremont bij Luik. In 972 werden de voorrechten van de abdij van Chèvremont, en dus ook Vilvoorde, overgedragen aan het keizerlijke Onze-Lieve-Vrouwekapittel van Aken. Later kwamen de rechten in handen van de abdij van Ter Kameren. De hertogen van Leuven slaagden er in om hun gezag tot aan de Zenne uit te breiden. Dit zorgde voor conflicten met het ridderlijke geslacht van de Berthouts uit de heerlijkheid Grimbergen, die in de 11de eeuw de andere oever in handen hadden. Het conflict leidde tot de Grimbergse oorlog in 1139-1159, waarbij de Berthouts de nederlaag leden. Als reactie op deze oorlog kenden de hertogen van Brabant in 1192 de vrijheidskeure toe aan Vilvoorde om hun westelijke grens te beveiligen. Vanaf dan ontwikkelde Vilvoorde zich op economisch en politiek vlak.⁹

In 947 was er reeds sprake van een Karolingische *ecclesia* die later opgevolgd werd door de stadskerk, de Onze-Lieve-Vrouw-van-Goede-Hoop, die zowel een Romaanse als gotische bouwphase kende. Tegenover de kerk ontstond in de 12de eeuw een begijnhof, dat in 1230 een infirmerie en in 1254 een kerk kreeg. Vanaf 1357 werd een stadsversterking opgetrokken, die tot 1851 zou bestaan. In de 17de eeuw vestigde ook een dominicaner orde uit Brussel zich in Vilvoorde. Het klooster bleef bestaan tot in 1791. De lakenhandel was lange tijd de belangrijkste economische activiteit in de stad. De Zenne vormde eeuwenlang de enige verbinding met de Schelde en de zee. Tolheffingen op de Zenne, door

⁹ Agentschap Onroerend Erfgoed 2017: Historische stadskern van Vilvoorde [online], <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/140042> (geraadpleegd op 15 november 2017)

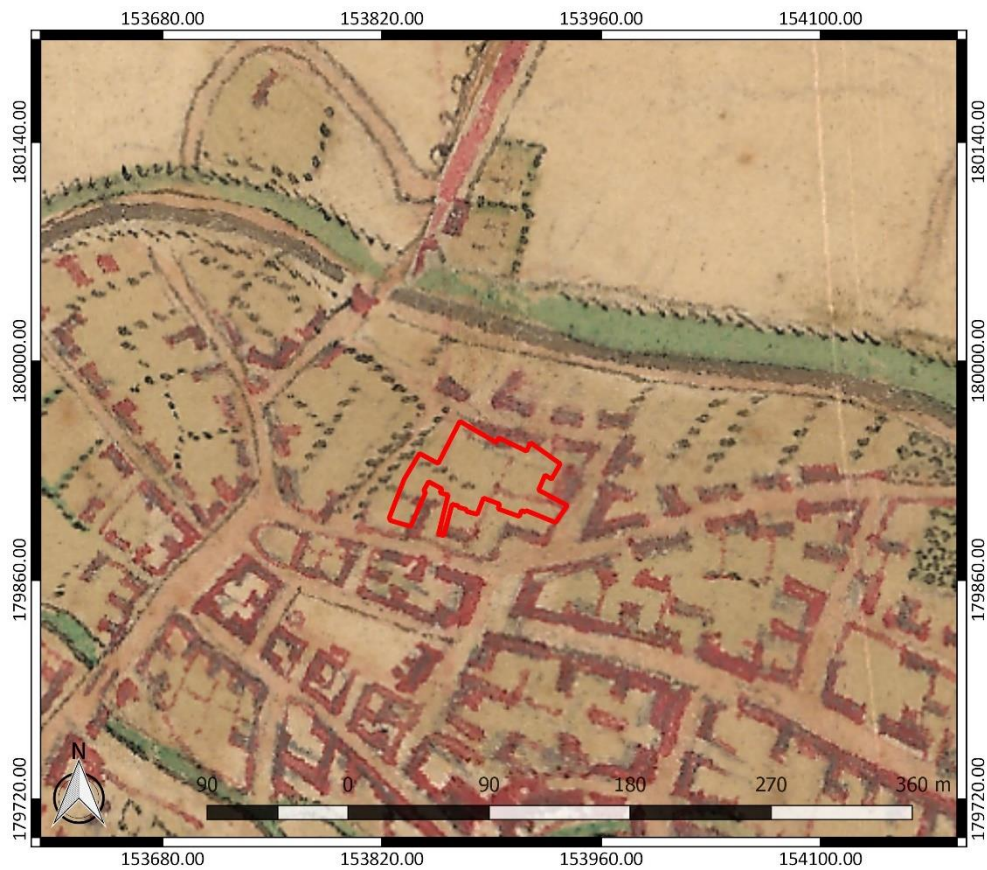
Mechelen en Antwerpen, zorgden voor conflicten en economische verzwakking van Vilvoorde. Tussen 1550 en 1561 werd een nieuwe waterweg aangelegd tussen Brussel en de Schelde: de Willebroekse vaart. Aan het einde van de 19de eeuw werd deze vaart aangepast voor de zeevaart.¹⁰

Op het stadsplan van Jacob van Deventer (1550-1565) is de historische stadsomwalling duidelijk weergegeven (Figuur 18). Het onderzoeksgebied situeert zich in het noorden van de stad, tussen de stadswallen in het noorden en de Grote Markt in het zuidwesten. In het zuidwesten en het uiterste oosten van het terrein, aan de straatzijde, is er bebouwing aanwezig. Het overige deel van het onderzoeksterrein bestaat vermoedelijk uit een tuinzone. De Villaretkaart, genoemd naar Jean Villaret, ingenieur-geograaf bij het Franse hof en één van de makers (1745-1748), geeft een gelijkaardige situatie weer, maar deze kaart situeert geen bebouwing binnen het onderzoeksgebied. Op de Kabinetskaart van de Oostenrijkse Nederlanden, opgemaakt op initiatief van graaf de Ferraris (1771-1778), wordt het onderzoeksgebied eveneens ingenomen door bebouwing en tuinen (Figuur 21). De kaart is minder nauwkeurig te georefereren dan de voorgaande kaarten.

Figuur 18: Plan van Jacob Van Deventer met aanduiding van het onderzoeksgebied (www.cartesius.be)

¹⁰Agentschap Onroerend Erfgoed 2017: Historische stadskern van Vilvoorde [online], <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/140042> (geraadpleegd op 15 november 2017).

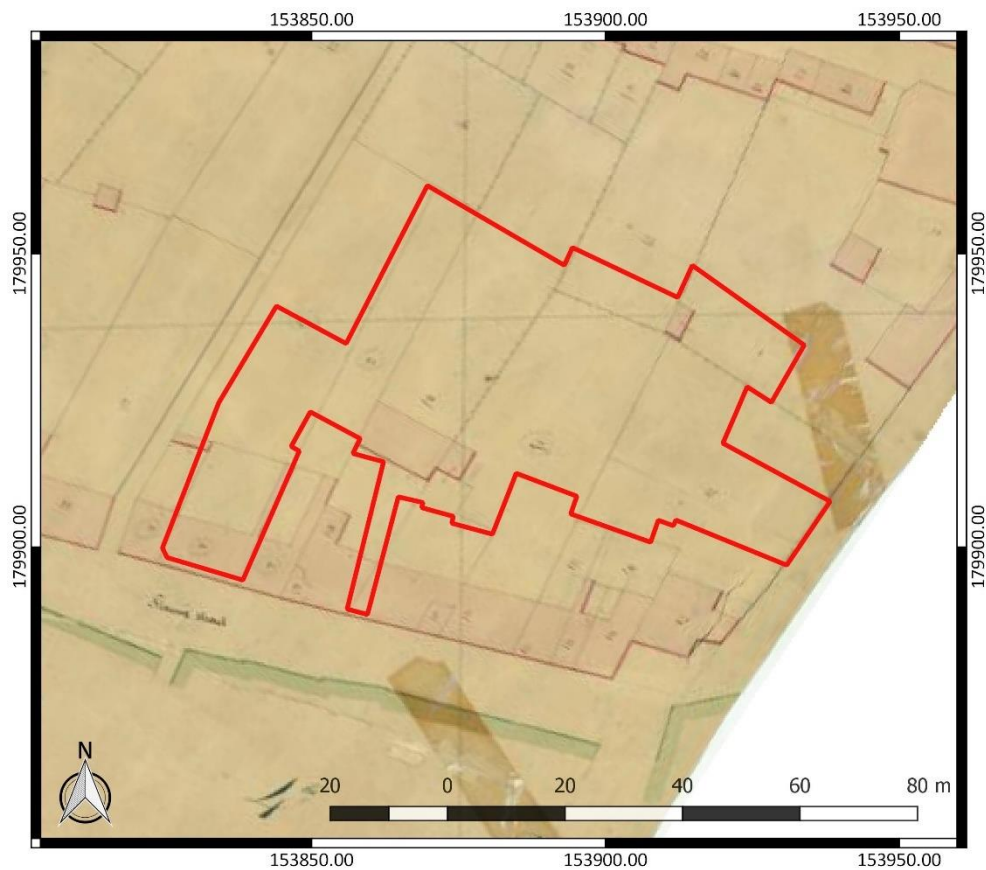
Figuur 19: Villaretk kaart met aanduiding van het onderzoeksgebied (www.geopunt.be)

Figuur 20: Overzicht Kabinetskaart der Oostenrijkse Nederlanden met aanduiding van het onderzoeksgebied (www.geopunt.be)

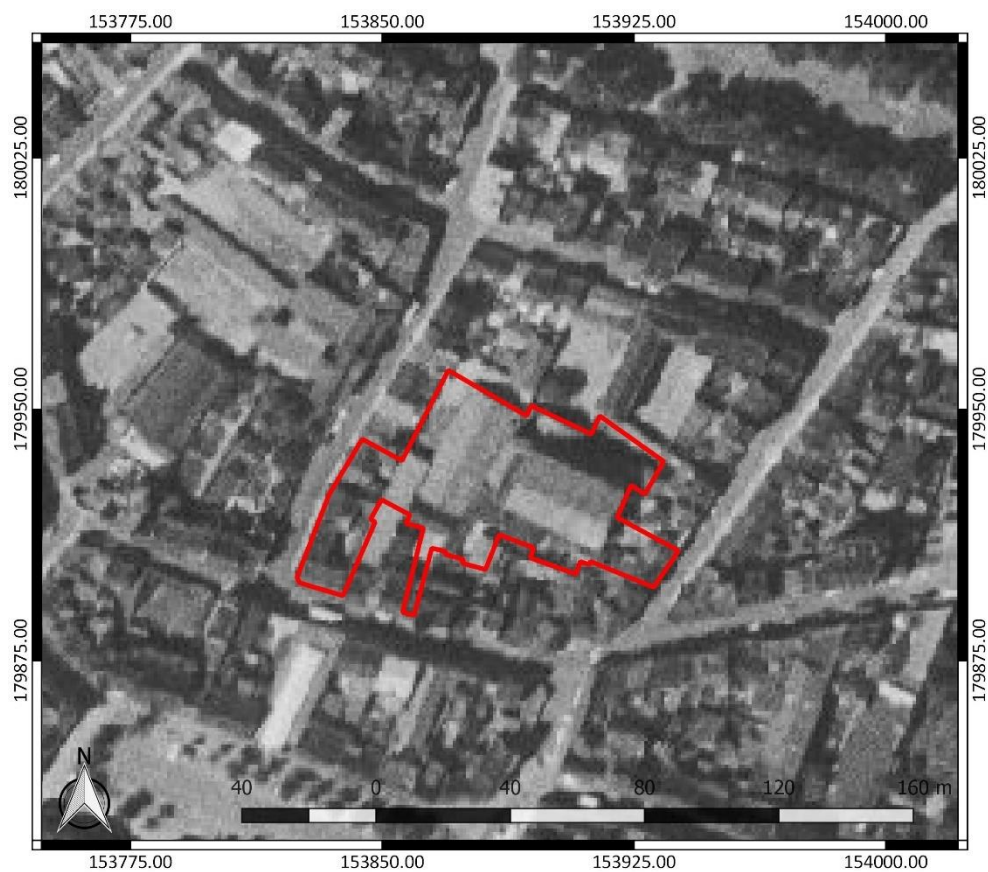
Figuur 21: Detail Kabinetskaart der Oostenrijkse Nederlanden met aanduiding van het onderzoeksgebied (www.geopunt.be)

Figuur 22: Primitief kadaster uit 1830-1834 met aanduiding van het onderzoeksgebied (www.cartesius.be)

Figuur 23: Atlas cadastral parcellaire de la Belgique van Popp met aanduiding van het onderzoeksgebied (www.geopunt.be)

Figuur 24: Luchtfoto uit 1971 met aanduiding van het onderzoeksgebied (www.geopunt.be)

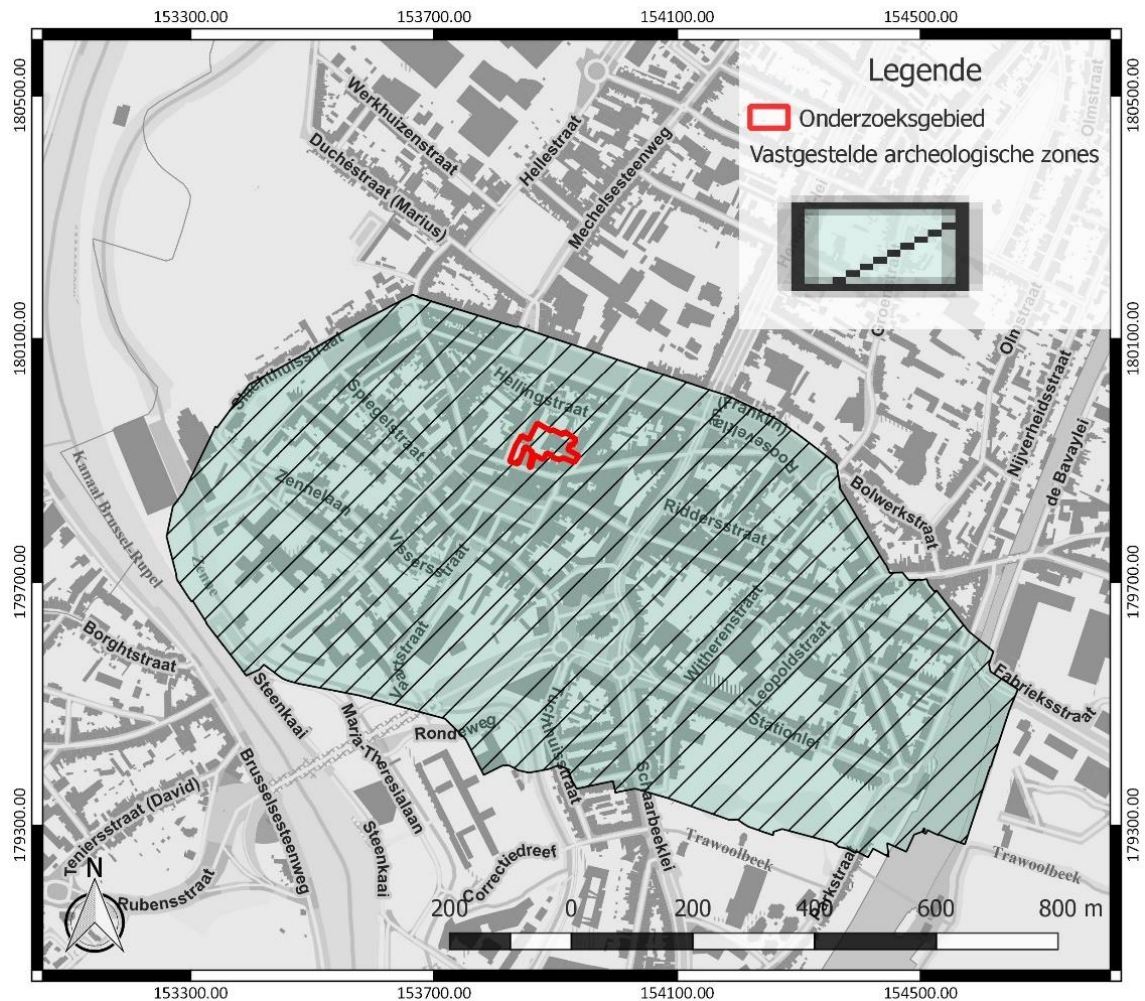
Figuur 25: Luchtfoto uit 1979-1990 met aanduiding van het onderzoeksgebied (www.geopunt.be)

Het primitief kadaster uit 1830-1834 geeft gedetailleerd de percelering weer (Figuur 22). Er is bebouwing in het noordoosten, centraal en in het zuidwesten aangegeven. De Atlas cadastral parcellaire de la Belgique van Popp (1842-1879) toont dat de situatie hetzelfde is gebleven (Figuur 23). Op een luchtfoto uit 1971 (Figuur 24) is het onderzoeksgebied bijna volledig bebouwd. Ook in de omgeving is de bebouwing enorm uitgebreid. Een luchtfoto uit 1979-1990 (Figuur 25) geeft een gelijkaardig beeld. Op een recente luchtfoto (Figuur 9) is te zien dat enkele gebouwen door gesloopt zijn en door verhardingen vervangen zijn.

2.4.3 Het onderzochte gebied in zijn archeologisch kader

Het onderzoeksgebied ligt binnen een vastgestelde archeologische zone: de Historische stadskern van Vilvoorde (Figuur 26).¹¹

¹¹Agentschap Onroerend Erfgoed 2017: Historische stadskern van Vilvoorde [online], <https://id.erfgoed.net/aanduidingsobjecten/11928> (geraadpleegd op 15 november 2017)

Figuur 26: Overzichtskartaal van de vastgestelde archeologische zones met aanduiding van het onderzoeksgebied (www.geopunt.be)

De Centrale Archeologische Inventaris (CAI) vermeldt verschillende locaties in de omgeving van het onderzoeksgebied waar archeologische resten gekend zijn. De in de nabijheid gelegen archeologische waarden worden besproken. Ze zijn het relevantste om het archeologisch potentieel van het terrein in te schatten.

In de buurt van het onderzoeksterrein ligt een verdedigingswal uit de late middeleeuwen, die rond de historische stadskern loopt (CAI ID 207827). Het tracé is aan de hand van kaartstudie gereconstrueerd. Ook op historische kaarten zijn enkele laatmiddeleeuwse stadspoorten, die deel uitmaakten van de stadsversterking, te herkennen. In de nabijheid van het onderzoeksgebied gaat het om de Mechelse Poort (CAI ID 207828).¹²

¹² Agentschap Onroerend Erfgoed 2021: Middeleeuwse stadsomwalling [online] <https://id.erfgoed.net/waarnemingen/207827> (Geraadpleegd op 22-05-2021); Agentschap Onroerend Erfgoed 2021: Mechelse Poort [online] <https://id.erfgoed.net/waarnemingen/207828> (Geraadpleegd op 22-05-2021)

Figuur 27: Overzichtskartaal Centrale Archeologische Inventaris met aanduiding van het onderzoeksgebied (<https://geo.onroerenderfgoed.be/>), weergegeven op het DHM

In de stadskern dateert de oudste vondst uit de vroege middeleeuwen. De vondst bestaat uit de rand van een kogelpot uit de Karolingische periode en werd gevonden ter hoogte van het voormalig Dominicanenklooster (CAI ID 20111 [ten zuidzuidwesten van het onderzoeksgebied]).¹³ Resten uit de volle middeleeuwen zijn terug te vinden in de Dekanale kerk Onze-Lieve-Vrouw van Goede Hoop (CAI ID 2718). De kerk werd voor het eerst vermeld in 947 in een bevestigingsakte van de schenking van het koninklijk fiscusdomein *Filfurdo* aan de abdij van Chèvremont. In 972 kwam de kerk in handen van het keizerlijke kapittel van Aken en vanaf 1245 in die van de hertogelijke abdij van Ter Kameren. Deze abdij behield de rechten en bezittingen tot de Franse Revolutie. De kerk werd omringd door een kerkhof uit de volle middeleeuwen en was gedeeltelijk ingekapseld door begijnhuizen. In de late middeleeuwen werd de kerk vervangen. In de nieuwe gotische kerk zijn nog resten van de Romaanse kerk bewaard gebleven.¹⁴

Op korte afstand ten zuidwesten van het onderzoeksgebied bevindt zich CAI ID 217508. Hier werden resten van een greppel gevonden die in de 10de-11de eeuw gedateerd wordt, voorafgaand aan het stadsvormingsproces van Vilvoorde. Uit de late middeleeuwen dateren verder nog twee brandkuilen en een brandgreppel, gevuld met materiaal van een grote brand. Ook uit de late middeleeuwen werden resten gevonden van de bakstenen fundering van de lakenhalle.¹⁵

¹³ Agentschap Onroerend Erfgoed 2021: Voormalig Dominicanenklooster/ Mattenkot [online] <https://id.erfgoed.net/waarnemingen/20111> (Geraadpleegd op 22-05-2021)

¹⁴ Agentschap Onroerend Erfgoed 2021: Dekanale kerk Onze-Lieve-Vrouw van Goede Hoop [online] <https://id.erfgoed.net/waarnemingen/2718> (Geraadpleegd op 22-05-2021)

¹⁵ Agentschap Onroerend Erfgoed 2021: Grote Markt [online] <https://id.erfgoed.net/waarnemingen/217508> (Geraadpleegd op 22-05-2021)

Het voormalig Dominicanenklooster (CAI ID 20111 [ten zuidzuidwesten van het onderzoeksgebied]) dateert uit de nieuwe tijd. Het aanwezige gebouwencomplex bestaat uit een vroeg 17de-eeuws poortgebouw, een kapel uit 1644 en enkele bijgebouwen. Op het einde van de 18de eeuw werden er Franse soldaten gehuisvest. De kloosterlingen werden in 1796 uit het klooster gezet en het klooster werd openbaar verkocht. Een deel van het complex werd afgebroken. De overgebleven gebouwen kregen een nieuwe functie als katoenfabriek, weefselfabriek, zeepkeet, ijzerwarenfabriek, cement- en plaasterfabriek en mattenfabriek. In 1932 werd een nijverheidsschool in de gebouwen ondergebracht. In de jaren 1990 kwamen ze leeg te staan. Tijdens onderzoek werden 17de-eeuwse resten aangetroffen, waaronder een puinkuil met menselijke beenderen, die behoorden tot minstens twee individuen, en een kalkkuil. Er werd ook een muur gevonden die ouder was dan het klooster. Voor de bouw van het klooster bevonden er zich woningen, die in 1623 door de Dominicanen werden aangekocht. De funderingen van het oude poortgebouw zijn mogelijk nog een overblijfsel van deze oudere bebouwing.¹⁶

Ten slotte zijn er nog enkele cartografische indicatoren aanwezig in de omgeving. Het gaat om vier watermolens ter hoogte van CAI ID 212992 en CAI ID 212993. De zgn. Ferrariskaart (1771-1778) geldt als terminus ante quem.¹⁷

Andere gekende archeologische waarden in de omgeving van het onderzoeksgebied bevinden zich buiten de historische stadskern van Vilvoorde, op vrij grote afstand ten opzichte van het onderzoeksgebied, of kennen een verschillende landschappelijke ligging. Ze zijn weinig relevant om het archeologisch potentieel van het terrein in te schatten. Daarom worden ze hier niet nader toegelicht. Archeologienota's van terreinen in de omgeving bieden geen relevante aanvulling op de reeds besproken CAI-locaties. Daarom lichten we ze hier niet afzonderlijk toe.

2.4.4 Interpretatie van het onderzochte gebied en synthese

Na uitvoering van het bureauonderzoek kunnen de onderzoeksvragen die vooropgesteld werden, beantwoord worden.

Welke aanwijzingen bevatten de bestaande bronnen over het archeologisch potentieel van het terrein? Wat is de landschapshistoriek en de gebruiksevolutie van het terrein?

Het onderzoeksgebied is gelegen in de historische stadskern van Vilvoorde. Daaruit volgt een archeologische verwachting naar historische bebouwing. Dit wordt ook gestaafd door verschillende historische kaarten. Ze situeren de oudste historische bebouwing binnen het onderzoeksgebied in het zuidwesten en het uiterste oosten van het terrein, waar het terrein aansluit op de omliggende straten. Omstreeks het midden van de 19de eeuw zien we dat ook centraal op het terrein bebouwing verschenen is. Het is pas in de 20ste eeuw dat het volledige terrein volgebouwd raakt. Vandaag de dag is een deel van deze bebouwing gesloopt en vervangen door verharding.

Het overzicht van de gebruiksevolutie van het terrein maakt dat we verwachten dat de bovenzijde van het aanwezige bodemarchief wellicht reeds sterk geroerd of zelfs verstoord is. Daaruit volgt dat geen steentijd artefactensite meer te verwachten is. Relevante sporen kunnen mogelijk wel nog bewaard gebleven zijn op het terrein. In de eerste plaats denken we aan resten gerelateerd aan de historische bebouwing die we kennen van historische kaarten. Op basis van de gekende archeologische waarden in de omgeving zijn echter ook sporen uit de vroege, de volle en de late

¹⁶ Agentschap Onroerend Erfgoed 2021: Voormalig Dominicanenklooster/ Mattenkot [online] <https://id.erfgoed.net/waarnemingen/20111> (Geraadpleegd op 22-05-2021)

¹⁷ Agentschap Onroerend Erfgoed 2021: 3 Watermolens [online] <https://id.erfgoed.net/waarnemingen/212992> (Geraadpleegd op 22-05-2021); Agentschap Onroerend Erfgoed 2021: Watermolen [online] <https://id.erfgoed.net/waarnemingen/212993> (Geraadpleegd op 22-05-2021)

middeleeuwen mogelijk. Gezien de gunstige landschappelijke ligging van het terrein op een verhevenheid in de Zennevallei zijn ook oudere sporen uit andere periodes op dit moment niet uit te sluiten.

Wat is de impact van de geplande werken?

Binnen het volledige onderzoeksgebied worden bodemingrepen gepland. De diepte van de bodemingrepen varieert en loopt plaatselijk op tot 3 m. De bodemingrepen zijn van dien aard dat we kunnen besluiten dat het bodemarchief binnen dat deel van het onderzoeksgebied bedreigd is.

2.4.5 Afweging noodzaak verder vooronderzoek

Met betrekking tot het onderzoeksgebied is er een concrete archeologische verwachting naar de aanwezigheid van resten gerelateerd aan historische bebouwing die te zien is op historische kaarten die teruggaan tot de nieuwe tijd. Ook de aanwezigheid van oudere relevante archeologische resten is niet uit te sluiten. Op basis van gekende archeologische waarden in de omgeving is er een verwachting naar resten uit de vroege, de volle en de late middeleeuwen. De gunstige landschappelijke ligging van het terrein maakt dat we ook de aanwezigheid van oudere sporen op dit moment nog niet kunnen uitsluiten. De geplande werken op het terrein betekenen een ernstige bedreiging van het bodemarchief. Gezien het archeologisch potentieel van het terrein en de negatieve impact die de geplande werken op het bodemarchief zullen hebben, is bijkomend archeologisch vooronderzoek nodig.

Voor het verdere vooronderzoek wegen we verschillende onderzoeksmethodes af. Geofysisch onderzoek is niet aangewezen omdat dit geen gegevens over de chronologie van de eventueel gedetecteerde fenomenen kan opleveren. Het potentieel op kennisvermeerdering is voor deze onderzoekstechniek te beperkt. Veldkartering is niet mogelijk binnen het onderzoeksgebied, omdat het volledige terrein bebouwd of verhard is.

Landschappelijk bodemonderzoek kan helpen de bewaringstoestand van het bodemarchief beter in te kunnen schatten, maar het potentieel op goed bewaarde steentijd artefactensites wordt laag ingeschat. Andere onderzoeksmethoden kunnen ook inzicht verschaffen in de bewaringstoestand van het bodemarchief. Daarom is het kosten-baten efficiënter om meteen over te gaan tot de uitvoering van een andere onderzoeksmethode.

In Vilvoorde blijkt vaak geen complexe verticale stratigrafie aanwezig. Een groot deel van het terrein blijkt in het verleden vooral als achtererf in gebruik geweest te zijn, wat opnieuw een argument is om aan te nemen dat er geen sprake is van een complexe verticale stratigrafie. De stratigrafie kan aan de straatzijdes wel complexer zijn, maar het is te verwachten dat dit dan slechts plaatselijk is. Op basis van de verwachting dat er op het terrein overwegend geen complexe verticale stratigrafie aanwezig is, is de uitvoering van een proefsleuvenonderzoek de meest aangewezen onderzoeksmethode voor het grootste deel van het onderzoeksgebied. Aan de straatzijde, waar mogelijk wel een complexere verticale stratigrafie aanwezig is, dienen proefputten aangelegd te worden om inzicht te krijgen in het aantal niveaus en de aanwezige stratigrafie.

3 Samenvatting

Met betrekking tot het onderzoeksgebied is er een concrete archeologische verwachting naar de aanwezigheid van resten gerelateerd aan historische bebouwing die te zien is op historische kaarten die teruggaan tot de nieuwe tijd. Ook de aanwezigheid van oudere relevante archeologische resten is niet uit te sluiten. Op basis van gekende archeologische waarden in de omgeving is er een verwachting naar resten uit de vroege, de volle en de late middeleeuwen. De gunstige landschappelijke ligging van het terrein maakt dat we ook de aanwezigheid van oudere sporen op dit moment nog niet kunnen uitsluiten. De geplande werken op het terrein betekenen een ernstige bedreiging van het bodemarchief. Gezien het archeologisch potentieel van het terrein en de negatieve impact die de geplande werken op het bodemarchief zullen hebben, is bijkomend archeologisch vooronderzoek nodig.

4 Bibliografie

4.1 Publicaties

Bogemans, F., 1996: *Toelichting bij de Quartairgeologische kaart. Kaartblad 23 Mechelen*, Brussel.

Louis, A., 1961: *Bodemkaart van België. Verklarende tekst bij het kaartblad Vilvoorde 73 W*, Brussel.

Reyns, N./R. Ferket, 2017: *Archeologienota Vilvoorde – Frans Geldersstraat*, Temse (Rapporten All-Archeo bvba 602).

4.2 Websites

Cartesius (2021)
<https://www.cartesius.be>

Databank ondergrond Vlaanderen (2021)
<https://dov.vlaanderen.be/>

Geoportaal Onroerend Erfgoed (2021)
<https://geo.onroenderfgoed.be/>

Geopunt Vlaanderen (2021)
<https://www.geopunt.be/>

Inventaris Onroerend Erfgoed (2021)
<https://inventaris.onroenderfgoed.be>

Onderzoeksbalans Onroerend Erfgoed Vlaanderen (2021)
<https://www.onderzoeksbalans.be>

5 Bijlagen

5.1 Archeologische periodes

